

BUXORO VILOYATI MUHOFAZA ETILADIGAN HUDUDLARGA QISQACHA TAVSIF

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7823710>

Xolov Y.D.

Buxoro davlat universiteti . B.f.f.d (PhD)

Nasullayeva N.N.

Buxoro davlat universiteti 2-bosqich magistranti

n.n.nasullayeva@buxdu.uz

Annotatsiya.

Mazkur tezisda Buxoro viloyati muhofaza etiladigan tabiiy hududlar haqida qisqacha ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar.

Muhofaza etiladigan tabiiy hudud , Qizilqum davlat qo'riqxonasi , "Dengizko'l" davlat buyurtma qo'riqxonasi , "Qoraqir" davlat ornitologik buurtma qo'riqxonasi , "Xadicha" davlat buyurtma qo'riqxonasi , "Qumsulton" davlat buyurtma qo'riqxonasi

Buxoro viloyati muhofaza etiladigan tabiiy hududlarga Qizilqum davlat qo'riqxonasi , "Dengizko'l" davlat buyurtma qo'riqxonasi , "Qoraqir" davlat ornitologik buurtma qo'riqxonasi , "Xadicha" davlat buyurtma qo'riqxonasi , "Qumsulton" davlat buyurtma qo'riqxonasi kiradi.

Qizilqum davlat qo'riqxonasi

Qizilqum davlat qo'riqxonasi 1971 yilda Qizilqum o'rmon xo'jaligidan ajratilgan yerlardan 3985 ga maydonda tashkil qilingan, hozirgi kunda qo'riqxonada umumiy yer maydoni 10311 gektardan iborat. Qo'riqxonada ikki viloyat hududida joylashgan: shundan - 8844 ga Xorazm viloyatining Hazorasp tumanida, 1467 ga Buxoro viloyatining Romitan tumanida joylashgan. Umumiy yer maydonining 7134 gektari Qizilqum cho'l zonasi va 3177 gektari Amudaryo o'zani qirg'og'idagi to'qay zonasidan iborat. Qo'riqxonada tashkil qilinishidan asosiy maqsad, hududdagi tabiiy o'ziga xos qum va daryo bo'yi o'rmonzorlarini muhofaza qilish, mavjud o'simlik va hayvonot dunyosi genetik fondini saqlab qolish, ularni tabiiy xolda saqlanishini ta'minlash va tiklash, noyob hisoblangan buxoro bug'usi (xongul)ni tarixiy yashash joylarini qo'riqlash, ularni bosh sonini tiklash, tabiiy jarayonlar kechishini tadqiq va tahlil etish, tabiat muhofazasi ilmiy asoslarini yaratish va ekologik bilimlarni targ'ib qilishdan iborat. Qo'riqxonada 174 o'simlik

turlari, qushlarning 266 turi, 27 turdagi baliqlar, sutemizuvchilarning 36 turi, sudralib yuruvchilarning 29 turi mavjud bo'lib shundan: o'simliklardan Mattey qandimi, Korolkov lolasi, sutemizuvchilardan: Buxoro bug'usi, Jayron, Qoraquloq, sudralib yuruvchilardan: Bo'z echkiemar va 8 tur baliqlar, 32 tur qushlar Qizil kitobga kiritilgan.

Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigi

"Jayron" ekomarkazi- Buxoro viloyatining janubi-sharqiy qismida , Buxoro shahridan 42 km , Kogon shahridan 15 km masofada Buxoro tumanida joylashgan. Markaz turli xil muhofaza rejimiga ega bo'lgan 2 ta hududga ega:

1- simto'r bilan himoyalangan maydon bo'lib , maydoni 5145 gektar .

2- ochiq hudud 11377 gektardan iborat.

Markazning umumiy maydoni 16522 gektarni tashkil qiladi. Markaz1977-yilda noyob hayvon turlarini , ayniqsa, jayron turini ko'paytirish va saqlab qolish maqsadida ilmiy tadqiqot va ishlab chiqarish markazi sifatida tashkil qilingan . Pitomnik O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mutasi tasarrufida faoliyat yuritadi.

Ekomarkazning asosiy maqsadi biologik xilma-xillikni saqlash , kamyob va yo'qolib borayotgan hayvonlar turlarini ko'paytirish shuningdek, janubi-g'arbiy Qizilqum cho'li landshaftlarini saqlab qolish va mahalliy aholi o'rtasida ekologik ta'lim tizimini shakllantirish.

"Jayron" ekomarkazi -noyob hayvonlarni ko'paytirish bo'yicha xalqaro e'tirof etilgan pitomnik hisoblanadi. Hozirgi kunda pitomnik hududida O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi" va Xalqaro tabiatni muhofaza qilish ittifoqining "Qizil ro'yxat"iga kiritilgan quyidagi noyob hayvonlar ko'paytirilmoqda: jayron (1200 bosh) , Turkman quloni (175 bosh) , prejeval oti (16 bosh) , Buxoro tog' qo'yi (48 bosh) , Buxoro bug'usi (1 bosh) .

"Jayron" Ekomarkazida ilmiy tadqiqot ishlari u tashkil etilganidan buyon o'tkazilib kelinmoqda. Pitonik yetakchi ilmiy muassasalar bilan hamkorlik qiladi:

- O'zbekiston Respublikasi (Fanlar Akademiyasi Zoologiya instituti , Fanlar Akademiyasining Samarqand filliali , Veterinariya instituti)
- Rossiya (A.V. Seversov nomidagi hayvonlarning evolyutsion morfologiyasi va ekologiyasi instituti , Geografiya instituti , Moskva davlat universiteti , Moskva va Sankt-Peterburg hayvonot bog'lari)
- Fransiya (Fanlar Akademiyasi "Shize' va " Lyarosh" naslchilik markazlari)
- AQSH (Kaliforniya universiteti)

- Germaniya Zoologiya instituti

“Qoraqir” ornitologik davlat buyurtma qo’riqxonasi

Qo’riqxonasi Buxoro viloyatining Romitan va Peshku tumanlari hududida tashkil etilgan. U Buxorodan 110 km uzoqlikda joylashgan. Gazli shaharchasiga yaqin (30 km).

Bu Severniy kollektoridan suv bilan to’ldirilgan tabiiy depressiya. Suv ombori 1970 yillarning oxirlarida shakllana boshlagan. Ko’llar va orollar vujudga kelgan. Ko’llardagi suv sathi yilning fasliga qarab juda katta farq qiladi. Qo’riqxonada ham suv, ham yer borligi sababli, u o’simlik va hayvonot dunyosiga boy. Hududda bo’sh (zichlashmagan) qum va qumtepalar kamdan-kam uchraydi, ko’pincha ular qattiq qumdir. Relefi tekis. Buyurtma qo’riqxonasi mavsumiy ko’chib yurish paytida ko’chib yuruvchi qushlarning dam olish maskani va qushlarning ko’payishi uchun juda muhim ahamiyatga ega. Bu suv qushlari va boshqa qushlarning migratsiya oqimi yo’lida joylashgan.

“Qumsulton” davlat buyurtmaxonasi

2010-yil 25-oktabrda tashkil qilingan. Buxoro viloyatining Jondor va Olot tumanlarida joylashgan. Maydoni 4900 gektar.

“Dengizko’l” davlat buyurtmaxonasi

1990-yil 26-iyunda tashkil qilingan. Olot tumanida joylashgan. Maydoni 50000 gektar.

“Xadicha” davlat buyurtmaxonasi

2010-yil 25-oktabrda tashkil etilgan. Qorovulbozor tumanida joylashgan. Maydoni 11300 gektar. Shundan suvli maydon – 9330 gektar, quruqlik cho’l zonasi – 1970 gektar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O’zbekiston Respublikasi milliy atlas I tom
2. Buxoro viloyati o’lkashunoslik atlas
3. w.w.w.lex.uz